

УДК 336.02

Стратегічні імперативи податкової системи України в контексті її реформування

Слатвінська М. О.

кандидат економічних наук

доцент кафедри фінансів

Одеського національного економічного університету

Стаття присвячена актуальним питанням визначення стратегічних імперативів реформування податкової системи. Досліджено точки зору науковців щодо цієї проблематики. Обґрунтовано заходи, які необхідно здійснити з метою удосконалення податкової системи. Окреслено стратегічні імперативи реформування податкової системи України і розроблено рекомендації, які нададуть можливість досягти поставлених цілей.

Ключові слова: податки, податкова система, реформування податкової системи, стратегічні імперативи, стимулювання, інвестиції.

Слатвинская М. А. СТРАТЕГИЧЕСКИЕ ИМПЕРАТИВЫ НАЛОГОВОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ В КОНТЕКСТЕ ЕЕ РЕФОРМИРОВАНИЯ

Статья посвящена актуальным вопросам определения стратегических императивов реформирования налоговой системы. Исследованы точки зрения ученых по данной проблематике. Обоснованы мероприятия, которые необходимо осуществить с целью усовершенствования налоговой системы. Определены стратегические императивы реформирования налоговой системы Украины и разработаны рекомендации, которые предоставят возможность достичь поставленных целей.

Ключевые слова: налоги, налоговая система, реформирование налоговой системы, стратегические императивы, стимулирование, инвестиции.

Slatvinska M. STRATEGIC IMPERATIVES OF THE TAX SYSTEM OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF ITS REFORM

The article is devoted to the urgent issues of determining the strategic imperatives for reforming the tax system. The points of view of scientists on this problem are researched. The measures that need to be taken to improve the tax system are substantiated. The strategic imperatives of reforming the tax system of Ukraine are outlined and recommendations are developed that will provide an opportunity to achieve the set goals.

Key words: taxes, tax system, reformation of the tax system, strategic imperatives, incentives, investments.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Новий виток податкової реформи в Україні передбачено в рамках вектора розвитку, заявленого в Стратегії сталого розвитку України «Україна-2020»[1]. Разом з тим, у даному документі акцентовано увагу на необхідності створення сприятливих умов для ведення господарської діяльності і побудови прозорої податкової системи, але не окреслені конкретні заходи, які слід здійснити для досягнення позитивного результату. У зв'язку з цим, виникає об'єктивна необхідність у визначенні стратегічних імперативів податкової системи і впровадженні заходів, які б забезпечували її здатність своєчасно реагувати на структурні зміни в економіці країни, запобігати фіскальним дисбалансам, стимулювати розвиток підприємств та створювати умови для підвищення добробуту населення і конкурентоздатності економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Проблема реформування податкової системи і визначення стратегічних пріоритетів фундаментально досліджувалась в працях таких науковців як: Буркова Л.А. [2],

Варналій З.С. [3], Гречко А. В. [4], Молдован О. О. [5], Молодецька О.М. [2], Семеняка Т.В.[2], В.Е. Фєдосова [6] та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Водночас, незважаючи на значну кількість наукових праць вчених у цій царині, останнім часом актуалізується проблема визначення стратегічних імперативів реформування податкової системи України. Це пов'язано з тим, що податкова система, аби відповідати вимогам сучасності, має адекватно і вчасно реагувати на впливи внутрішніх та зовнішніх «шоків» і протиріччя, які виникають в економічній та соціальній сферах суспільного життя.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення і обґрунтування стратегічних імперативів щодо реформування податкової системи України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На думку більшості науковців [2;3,с.75;4;6] податкова система України характеризується недосконалістю, нестабільністю податкового законодавства та надмірним податковим навантаженням на суб'єктів господарювання.

Слід зазначити, що постійне реформування податкової системи, що не має часових рамок, значно ускладнює досягнення поставлених цілей і продукує неточності, розмитість на шляху до їх досягнення. Крім того, за весь час проведення реформ, податкова система характеризується суто фіскальною спрямованістю, а притаманна їй безсистемність, значна кількість і частота змін негативно позначаються на діяльності суб'єктів господарювання, знижуючи інвестиційну привабливість, сприяючи виникненню фінансових ризиків і нівелюючи загальний ефект від проведених реформ. Така практика постійних фрагментарних змін податкової системи, змушує суб'єктів господарювання до безперервного моніторингу і внесення коригувань. Це призводить до виникнення додаткових витрат, а також перешкоджає реалізації довгострокових проектів.

З метою проведення ефективної податкової реформи і забезпечення розвитку економіки екологічно невиснажливим способом, представляється доцільним, визначити такі стратегічні імперативи реформування податкової системи: створення соціально справедливої податкової системи; стимулювання економічної діяльності з урахуванням екологічної складової; забезпечення збільшення доходів бюджету без підвищення фіскального тиску на суб'єктів господарювання.

Податки, виступаючи одним з основних інструментів реалізації соціально-економічної політики держави, повинні згладжувати нерівності, що виникають між різними верствами населення. Йдеться про виконання принципу соціальної справедливості та здійснення підтримки малозабезпечених верств населення. Відповідно, з яким, рівень податкового тиску повинен зростати в міру зростання доходів платника податків. Для економіки України, з притаманною їй нераціональністю податкового адміністрування і низькою ефективністю податкового контролю (в основному платників з високим рівнем доходу), характерним є недотримання принципу соціальної справедливості. Одним з пріоритетних напрямків податкової реформи в зв'язку з цим має стати створення реального середовища для поліпшення умов праці та підвищення рівня життя в країні. У зв'язку з цим, пропонується підвищити поріг для отримання податкової соціальної пільги та вдосконалити методику розрахунку прожиткового мінімуму, підвищити рівень мінімальної зарплати. Слід також відмітити необхідність проведення більш поглибленої прогресивності ставок податку на доходи фізичних осіб з їх зниженням для соціально незахищених громадян та збільшенням для багатих.

Крім того, з метою підвищення добробуту населення з низьким доходом, є необхідність здійснити диференціацію ставок податку на додану вартість. Практика застосування диференційованих ставок податку на додану вартість характерна для держав - членів Європейського союзу.

В Україні, для становлення соціальної справедливості і мінімізації негативного впливу непрямого податку на малозабезпечені верстви населення доцільно ввести знижені ставки податку на додану вартість для соціальних товарів (одну дві, не

менше 5%)[5]. Разом з тим, слід встановити підвищені ставки з податку на додану вартість та акцизу на товари розкоші (дорогоцінні камені і метали; хутра; машини, яхти та ін.), виходячи з їх ринкової вартості. Це ж стосується і податку на майно відмінне від земельної ділянки для власників житлової нерухомості зі значною площею (в залежності від її оціночної вартості). Слід привести алкогольні напої (процедуру їх оподаткування акцизним податком) у відповідність з європейською класифікацією і забезпечити ефективну боротьбу з контрабандою підакцизної продукції. Такі заходи крім дотримання соціальної справедливості дадуть можливість підвищити доходи бюджету, а також сприятимуть зближенню податкового законодавства України та Європейського союзу.

Вимагає модернізації система контролю над сплатою податків, повнотою і достовірністю декларування доходів громадянами. Високий рівень приховування доходів, ухилення від сплати податків створює передумови для використання непрямих методів по визначенню доходів громадян і для декларування витрат.

Орієнтири на підвищення рівня життя і добробуту населення, створення соціально справедливої податкової системи стануть основою для формування економіки сталого розвитку.

Виконуючи свою регулюючу функцію, податки і податкова система в цілому повинні створювати умови для стимулювання виробництва та перерозподілу податкового тиску (не провокуючи виникнення «податкового тягара» [7]) й не допускати дисбалансів між оподаткуванням доходів і споживання, враховувати екологічну складову. Разом з тим, кількість стягнутих податків і зборів, а також їх ставок, наданих пільг повинно відповідати принципу економічної обґрунтованості.

На шляху державотворення зі стабільно економікою яка розвивається, слід сконцентрувати увагу на модернізації податкового інструментарію стимулювання господарської діяльності. З цією метою необхідно здійснювати підтримку малого, середнього та мікро бізнесу, як основного локомотива розвитку економіки і створення робочих місць. За даними Державної служби статистики [8], в цьому

секторі зайнято 4214,5 тис, осіб, що становить понад 72,65% від загальної чисельності зайнятих у суб'єктів господарської діяльності в Україні.

Крім того, доцільно провести модернізацію виробничих фондів та створити умови для впровадження інноваційних технологій, а також енергоефективних заходів, які дадуть можливість знизити і раціоналізувати споживання електроенергії як виробниками так і населенням.

Одним з найважливіших факторів впливу на економічний розвиток України є обсяг залучених інвестицій. Враховуючи обмеженість фінансових ресурсів і їх постійну необхідність, розвиток ринку іноземних інвестицій є особливо важливим завданням у контексті трансформаційних змін економіки України, її структурної перебудови та інтеграції до Європейського Союзу. Європейський Союз є найбільшим іноземним інвестором України, що інвестує більше ніж США та Росія разом. У 2016 році 69,3% прямих інвестицій (акціонерний капітал) в економіці України були з країн ЄС [8]. Україна прагне стати територією європейських інвестицій, а створення сприятливого ринку іноземних інвестицій є одним з першочергових завдань. Однак, динаміка іноземних інвестицій в економіку України за останні п'ять років є спадаючою, що пов'язано з ескалацією конфлікту на сході країни та низкою проблем у фіскальній сфері (рис.1.)

Рис.1 Динаміка надходжень прямих іноземних інвестицій в економіку України за 2010 – 2016 роки, млрд..дол.[8]

Розвиток інвестиційної діяльності надасть можливість знизити соціальну напругу шляхом утворення нових робочих місць, підвищити конкурентоспроможність української економіки, її міжнародний імідж та якість життя населення.

В останні роки в Україні вживаються заходи щодо поліпшення інвестиційного клімату, але вони є недостатніми. За даними департаменту комунікацій Європейської Бізнес Асоціації індекс інвестиційної привабливості хоч і збільшувався в останні чотири роки, все ж залишився нижчим рівня 2010 року [9]. (Рис.2.)

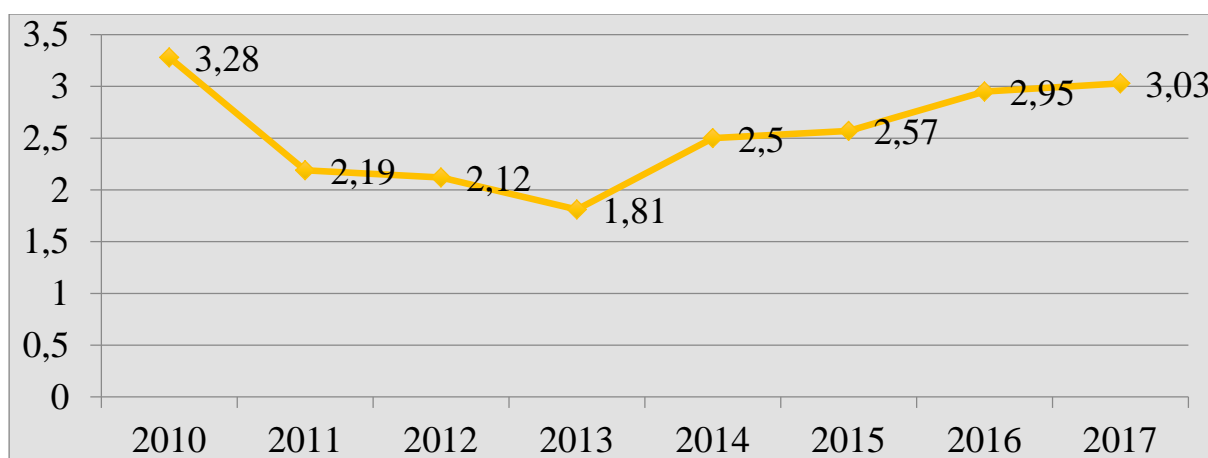

Рис.2. Динаміка індексу інвестиційної привабливості України 2010-2016 рр. [9]

Крім того, за даними рейтингу інвестиційної привабливості країн світу International Business Compass за 2016 рік, Україна опустилася на 41 позицію порівняно з попереднім періодом і зайняла 130 місце (2015 рік – 89 місце).

У 2017 році мали місце низка позитивів, серед яких: відкритість державних даних, розвиток електронних сервісів (електронна система відшкодування ПДВ) і збільшення можливостей для здійснення електронних платежів; необов'язковість печатки та кроки у напрямку збільшення електронного документообігу; спрощення процедури отримання дозвільних документів на будівництво; поступова дерегуляція і мораторій на перевірки; послаблення валютного контролю та інші. Водночас, показником поступального розвитку України стало здобуття безвізового режиму. Однак, не зважаючи на низку позитивних аспектів,

представники бізнесу скаржаться на корупцію, повільний хід реформ та макроекономічні чинники.

За даними експертів, загалом у II півріччі 58% опитаних були незадоволені бізнес-кліматом в Україні, у I півріччі таких було 54%. Відсоток задоволених бізнес-кліматом впав з 13% до 11%. Що ж стосується індексу інвестиційної привабливості, наприкінці року показник склав 3,03 балів за п'ятибальною шкалою. В першому півріччі 2017 індекс дорівнював 3,15 балів, а минулого року він становив: 2,88 та 2,85 бали — у червні та грудні відповідно [10].

Значних зрушень у реальному інвестиційному середовищі не відчувається. Тому виникає необхідність імплементувати в українську практику дієві інструменти податкового стимулювання які застосовуються в зарубіжних країнах, зокрема, інструментарій прискореної амортизації, а також задіяти важелі інвестиційного податкового кредиту та знижки. Це спонукає застосовувати названі інструменти для стимулювання капіталомістких інвестиційних проектів, довгострокових проектів (на термін не менше 10 років) і проектів у пріоритетних галузях економіки.

В останнє десятиліття в розвинених країнах світу акцентується увага на необхідності підтримки і стимулювання екосистем, з метою забезпечення відтворювальних процесів (лісових, водних, земних ресурсів і ін.), зниження рівня смертності та захворювань. Податкова система в Україні повинна мотивувати виробників і споживачів до раціонального використання природних ресурсів і підвищення екологічності виробництва та продукції.

Податкова система покликана виконувати свою безпосередню «фіскальну» функцію, забезпечуючи потреби бюджетів всіх рівнів (з урахуванням контрольованих інфляційних процесів), охоплювати різноманітні об'єкти оподаткування (споживання, рухоме і нерухоме майно, дохід, прибуток, ввезення та вивезення товарів і ін.).

Збільшення доходів бюджету без підвищення податкового тиску можна досягти шляхом посилення боротьби з ухиленням від сплати податків і усуненням мінімізації оподаткування. В цьому напрямку у нашої держави є значний резерв,

що знаходиться в тіні. За різними оцінками рівень тіньової економіки варіює в межах 40% -50% від ВВП. Для виведення її з тіні необхідний ряд заходів, серед яких: зміна принципів і підходів до діяльності фіскальних органів; перехід до сервісної служби з надання якісних послуг і використання нових електронних інструментів для платників податків; посилення відповідальності за корупційні діяння; реформування фіскальної служби із залученням бізнесу, громадськості та міжнародних партнерів; подолання бюрократії; врегулювання питання щодо формування баз даних об'єктів оподаткування та вдосконалення організації обміну інформацією між органами фінансового контролю та деякими контролюючими органами; формування відповідального ставлення платників до виконання їх податкових зобов'язань та сприяння поверненню довіри платників податків до держави.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок.

Проведене дослідження надало можливість визначити стратегічні імперативи реформування податкової системи України і розробити низку рекомендацій, які нададуть можливість досягти поставлених завдань. Серед них доцільно виокремити такі:

- розробка стимулюючого механізму з легалізації доходів підприємців і зниження рівня тінізації економіки;
- врахування податкової специфіки регіонів при здійсненні реформування податкової системи на місцях;
- удосконалення механізму справляння податку на майно в розрізі податку на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки, транспортного податку;
- перенесення податкового тягаря на багаті верстви населення;
- підвищення рівня контрольно-аналітичної роботи фіскальних органів для формування інформаційної бази, необхідної для прийняття оперативних управлінських рішень;
- зниження фіскального тиску на інвестиційно-інноваційну діяльність та ставок ПДВ на групу соціальних товарів і послуг;

- врегулювання питання щодо формування баз даних об'єктів оподаткування та вдосконалення організації обміну інформацією між органами фінансового контролю та деякими контролюючими органами;

- сприяння підвищенню ділової активності суб'єктів господарювання і врахування екологічної складової;

- здійснення мотивації населення до підвищення податкової культури, шляхом проведення комплексу заходів по реалізації освітніх проектів та інші.

Окреслені заходи дадуть можливість створити соціально справедливую, економічно ефективну податкову систему, яка сприятиме поступальному розвитку економіки. Водночас, доцільно зазначити, що реформування податкової системи не може обмежуватися тільки частковими заходами, воно повинно охоплювати комплекс заходів в рамках розробленої концепції з урахуванням встановленого тимчасового лага, що має стати характерним і для економіки України. Наявність єдиної стратегії розвитку економіки країни і зокрема, стратегії податкової реформи, дасть можливість уникнути дивергенції поставлених цілей і результатів, сформуванню оптимальну податкову систему. Це і буде напрямом подальших розвідок.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020" Указ Президента від 12.01.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

2. Молодецька О.М. Трансформація податкової системи України / Молодецька О.М. Буркова Л.А. Семеняка Т.В. // Мукачівський державний університет Бухгалтерський облік, аналіз та аудит Випуск # 2 / 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.economyandsociety.in.ua/journal/2_ukr/126.pdf

3. Варналій З.С. Реформування податкової системи України в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів / З.С. Варналій // Теоретичні та

прикладні питання економіки : збірник наукових праць. – К. : Київ.ун-т, 2011. – Вип. 24. – С. 69–77

4. Гречко А. В. Перспективи реформування податкової системи України в умовах євроінтеграції / А. В. Гречко // Проблеми економіки. - 2014. - № 3. - С. 60-70. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pecon_2014_3_10

5. Молдован О. О. Стратегічні пріоритети реформування податкової системи України / Молдован О. О. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/7-87462.pdf>

6. Фєдосова В.Е. Проблеми податкової системи та податкового навантаження України / Фєдосова В.Е. // Економіка і регіон. - №2 (51). – 2015. – ПолтНТУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?... econrig_2015_2_17.pdf

7. Зверяков М. И. Теоретические основы определения налоговой нагрузки и налогового бремени/ Зверяков М. И., Слатвинская М.А. // Наук. Весник нац. ун-та ГНСУ (економіка, право). – 2013 р. - № 1 (60). С.68-73. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1288>

8. Офіційний сайт Державної статистичної служби України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

9. Як змінилася інвестиційна привабливість України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eba.com.ua/ukraines-investment-climate-changed/>

10. Індекс інвестиційної привабливості України почав стагнувати вівторок 19 грудня 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2017/12/19/632314/>

REFERENCES:

1. Pro Stratehiiu staloho rozvytku "Ukraina - 2020" Ukaz Prezydenta vid 12.01.2015 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

2. Molodetska O.M. Transformatsiia podatkovoi systemy Ukrainy / Molodetska O.M. Burkova L.A. Semeniaka T.V. // Mukachivskyi derzhavnyi universytet Bukhhalterskyi oblik, analiz ta audyt Vypusk # 2 / 2016 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu:http://www.economyandsociety.in.ua/journal/2_ukr/126.pdf
3. Varnalii Z.S. Reformuvannia podatkovoi systemy Ukrainy v umovakh hlobalizatsiinykh ta intehtratsiinykh protsesiv / Z.S. Varnalii // Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky : zbirnyk naukovykh prats. – K. : Kyiv.un-t, 2011. – Vyp. 24. – S. 69–77
4. Hrechko A. V. Perspektyvy reformuvannia podatkovoi systemy Ukrainy v umovakh yevrointehtratsii / A. V. Hrechko // Problemy ekonomiky. - 2014. - № 3. - S. 60-70. - [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2014_3_10
5. Moldovan O. O. Stratehichni priorytety reformuvannia podatkovoi systemy Ukrainy / Moldovan O. O. // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/7-87462.pdf>
6. Fiedosova V.E. Problemy podatkovoi systemy ta podatkovoho navantazhennia Ukrainy / Fiedosova V.E. // Ekonomika i rehion. - №2 (51). – 2015. – PoltNTU [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?... econrig_2015_2_17.pdf
7. Zverjakov M. I. Teoreticheskie osnovy opredelenija nalogovoj nagruzki i nalogovogo bremeni/ Zverjakov M. I., Slatvinskaja M.A. // Nauk. Vesnik nac. un-ta GNSU (jekonomika, pravo). – 2013 r. - № 1 (60). S.68-73. [Jelektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1288>
8. Ofitsiinyi sait Derzhavnoi statystychnoi sluzhby Ukrainy [Elektronnyi resurs] // Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
9. Yak zminylasia investytsiina pryvablyvist Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://eba.com.ua/ukraines-investment-climate-changed/>
10. Indeks investytsiinoi pryvablyvosti Ukrainy pochav stahnuvaty vivtorok 19 hrudnia 2017 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.epravda.com.ua/news/2017/12/19/632314/>